

vsaki njivski zemlji, pa tudi v živalskih truplih in v rastlinah.

Kako se dobiva natrij iz njegovih spojin, ne bomo opisavali, ker nima ta nobene važnosti za kmeta. Le to naj povemo, da je to srebrnobela kovina, ki se da gnesti kakor vosek. Nekaj lažji je kakor voda. Pri gorkoti 50° se že topi in v veliki vročini pa shlapi.

Če ga denemo v vodo, se razkroji in se spoji z njem kislikom. Užge se pri tem navadno ne. Pač pa lahko užgemo natrij, ako ga denemo v moker pivni papir in ga malo podrgnemo. To drgnenje že zadošča, da začne goreti. Gori z rumenim plamenom. V obrtniji se natrij marsikje potrebuje, zlasti pri dobivanju nekaterih kovin, kakor aluminija, magnezija in zlata.

Spravljati se mora natrij kakor kalij v petroleji.

Natrij se spaja s kislikom v kislikov jednotni in dvojni okis. Prvi je neka rujava snov, ki se z vodo spoji mej veliko vročino v natronov hidrat ali živi natron, ki se v trgovini imenuje milni ali sodni kamen, pa tudi kavstična soda. V trgovini ni čist in je belemu kamnu podoben, čist je pa v kristalih. Ta spojina je jako jedka. Razruši živalske in rastlinske snovi. Rabi se v obrtniji v različne namene, pri izdelovanju mila, beljenju, čiščenju olja i. t. d.

Dvojni natronov okis je bel in se tudi na zraku ne drži. V vodi se raztopi. Če to raztopljino razgrejemo, uhaja iz nje kislik in dvojni okis se spreminja v natronov hidrat.

Jedna najbolj znanih natrijevih spojin je pa pač klorov natrij ali kuhinjska sol, ki je spojina iz klora in natrija. Ta spojina je vsakemu znana in je torej nam ni treba posebno popisovati. V prirodi nahaja se kot kamenje, in pa raztopljena v morji in slanah studencih.

V suhih krajih se nahaja tudi sol v puščavah in stepah. Kuhinjska sol jako pospešuje prebavljanje in je torej potrebna za ljudi in živali. V kmetijstvu se potrebuje tudi nečista za gnoj, kjer ni predraga. Mesarji ž njo solé meso, da se ne spridi. V tovarnah se rabi za različne namene, mej drugim tudi za izdelovanje mila.

Rekli smo, da je sol spojina iz natrija in klora. Potrebno je zatorej, da tukaj klor nekoliko opišemo. To je plin, samo da ni brez barve, kakor so bili plini, o katerih smo dosedaj govorili, temveč je zelenkast. Ta plin je strupen. Ako ga nekoliko vsopemo, začnemo kašljati, ako ga pa več vsopemo, pa provzroči tudi smrt. Voda raztopi ta plin v sebi in pri tem dobi rumenkasto barvo. Poleg tega je omeniti, da klorov plin sam in pa v vodi raztopljen razrušuje rastlinske barve in torej razne tvarine pobeli.

Klor ima veliko solednost z mnogimi drugimi prvinami in zato se ne nahaja v prirodi samočist, temveč le v raznih spojinah.

V rodovitni zemlji se nahaja posebno pogosto ogljikovokisli natron, žveplenokisli natron, soliternokisli natron, fosfornokisli natron in še nekatere druge natronove spojine.

Ogljikovokisli natron se navadno imenuje soda, ki je neka bela sol, ki se rabi tudi za raznovrstne namene v obrtniji. Soda se nahaja v malih množinah skoro povsod v zemlji. V večjih množinah se nahaja raztopljena v nekaterih jezerih. Soda, ki sedaj prihaja v trgovino, je umetno napravljena v tovarnah. Za njeno napravo rabijo kuhinjsko sol, žvepleno kislino, kredo in oglje. Včasih so sodo dobivali tudi iz morskih rastlin.

Žvepleni natron ali glavberjeva sol je čista v brezbarvenih kristalih, ali pa beli prah.

Tudi ta spojina se rabi v tovarnah v razne namene.

Soliternokisli natron se imenuje čilski salpeter, ker se nahaja v velikih množinah v Čiliju v Ameriki in je jako podoben našemu domačemu solitru. Ta soliter se jako rabi v raznih tovarnah, pri kmetijstvu je pa dober za gnoj.

Čist fosfornokisli natron nahaja se v brezbarvenih kristalih. Nahajo se pa v skalnici mesojedcev. Tako smo ob kratkem opisali nekatere natronove kisline, ki so potrebne, da se nahajajo v zemlji, da vspevajo rastline na njej. Da pa ohranimo taci snovij v zemlji, je včasih treba pomagati si z umnim gnojenjem.

(Dalje sledi.)

Kmetijske raznoterosti.

Velikanska trta raste v Mouleau na Francoskem. Posadili so jo bili l. 1873. Letos je imela 852 grozlov na širokosti 39 metrov. Vsak teh grozlov je tehtal od 1 do 2 funta.

Trikratno molzenje. Po skušajah je bolje, da se krave trikrat molzejo na dan, kakor le dvakrat. Dobi se že toliko več mleka, da se trud dobro izplača.

Buče dobra krma za krave. Na Gorenjem Ogorskem buče razsekajo na drobne kosce in jih dajo kravam. Krave se kmalu privadijo take hrane in imajo potem dosti dobrega mleka.

Napajanje. Živino se ne sme napajati precej, ko smo jo pokrmili. Dobro je, če jo napajamo ob 10ih dopoldne in ob 6ih popoldne. Dajati se pa ne sme živini sveža studenčnica, ker večkrat prouzroča boleznj. Če nimamo vode iz bajerja, je dobro, da pustimo vodo v hlevu nekaj časa stati, predno jo damo živini.

Shranjevanje jabelk v Rusiji. Jabelko vložijo v lepno osnaženo vodo in nanjo vlijejo solne vode in polen sod zabijejo. Tako se jabelka ohranijo v tej vodi celo do poletja. Solna voda se napravi, da se dá 36 litrom vode kozarec soli.

Poučni in zabavni del.

Potopisne črte.

Iz Ljubljane v Ljubljano.

Spisuje Jos. Levičnik.

(Dalje.)

Vsled nenavadno hitre in nagle vožnje čez pivški svet dospeli smo le grede na nasledno postajo Postojino. Kolodvor stoji precej visoko nad trgom. K levi tja razširjevala se mi je prostrana okolica starodavne fare hre-

novice z visokim in strmim Nanosom v zapadnem ozadji.*) Tik pred nami pak vzdigoval se je strmi skalnati Sovič, vrh katerega medlijo zadnji ostanki starega postojnskega gradu; v njegovem podnožji pa se nam je kazal v tihem nočnem miru trg Postojina. Zgodovina tega kraja čutiti je zelo stara. Temni obrisi starodavnosti govorijo nam sicer o rodu plemenitih Adelsberg-ev (Postojnskih), ki so pred davnimi časi tu gospodovali in domovali; a le ime njihovo ostalo je sedajnim rodovom v spominu, njihovi čini in djanja pa so zapadli, kakor marsikaj družega, osodi pozabljivosti.

Zgodovinar Schönleben je pisal, da je na mestu sedajne Postojine stalo nekdanje sloveče mesto Avendo. O Valvazorjem času slovel je trg že kot zelo lep ter imel zale hiše in stanovanjšča. Tudi vrlodobra kobilarna bila je takrat ondi. Zgodovina Postojine je pa tudi v drugem zelo znamenita. L. 1366. si je želel grad in gospodstvo prilastiti oglejski patriarh Ludwig, kar se mu pa ni bilo sponeslo. — L. 1372. je dobil grad v last Herrman grof Celjski, pa le nekako kot v zastavo. — L. 1436. postala je lastnina deželnih knezov, pa ne za dolgo, ker je l. 1458. prišla v roke zopet grofom Celjskim. Ob času vojska cesarja Maksimilijana z Benečani so leti dobili Postojino celo en čas v last, to da tudi ne za dolgo. L. 1559. pridrlo je bilo kot krvava reka 16 tisoč Turkov na Kranjsko, preplavili so med drugim tudi Postojino in okolico, požigali, ropali in morili, mnogo prebivalstva pa odgnali s saboj v strahovito sužnjost. To ponovili so Turki zopet koj naslednja leta 1560. in 1564., in sicer obakrat že okolu Svečnice, tedaj v trdi zimi.

Leta 1615. zbrala se je bila okolu Postojine bojna moč kranjskega viteštva, ker se je bil raznesel glas o novem navalu Benečanov. Poveljnik te vojne bil je neki Boltizar pl. Scheyr. — Poleg Celjskih grofov imenuje zgodovina tudi še lastnike Postojine: kneze Eggenberg-e, gg. pl. Črnomaljce (Tschernembl) in pl. Mannesis. (Po mnenji † Henrika Costa-ta sta pa morala biti Črnomaljec in Mannesis le stotnika tedajne grofije postojnske, ker je po njegovi trditvi za knezi Eggenberg-i postal koj lastnik knez Jan. Weikhard Auersberg.) Sin Weikhardov, knez Ferdinand Auersberg prodal je Postojino leta 1707. Francu pl. Oblak-u, le ta pa l. 1722. tedajnemu cesarju Karolu VI., ki je posestva določil v namene c. kr. kraške dvorne kobilarne (k. k. Karster-Hofgestüt.) — Tudi pogorišč šteje Postojina mnogo; največje bilo je 5. jul. 1802.

Ako se ozremo v Valvazorjevo XI. knjigo str. 6., kaže se nam vrh Soviča postojnski grad še kot impo-

zantna stavba z malo cerkvico ob strani. † Henr. Costa nam navede v svojih „Reiseerinnerungen aus Krain st. 67“, da je v noči 10. novembra l. 1689. zjutraj med 2. in 3. uro v grad udarila strela, zažgala in vpepelila ga. Brž ko ne postal je koj takrat razvalina, ker se nikjer ne bere, da bi ga bili na novo popravili. Vsekončavni zob časa pa gloda še sedaj na njegovih ostankih, in marsikaki mladi in čvrsti korenjak se bo zgrudil poprej v grob, preden bodo zginili zadnji razvalinski ostanki z vrha strmega skalnatega Soviča.

Misel pobijala je misel, ko sem se oziral iz vagona doli na tiho Postojino. Da ima na pr. med drugim ona svojo slovečo, vsemu omikanemu svetu znano podzemeljsko jamo, ki dela z mnogimi drugimi našo deželo tako znamenito, je znano. Le enkrat bil sem v njej pred davnimi leti, kar pa je zadostovalo, da se je moj duh tudi ta večer nahajal za trenutke v njenih notranjih preduhah, in občudoval njene čarobne krasote. Zasledoval sem po Valvazorji, ter po spisih obeh Costa-tov, očeta in sina, kateri čas in kedo je prvi zasledil in razkril svetu podzemeljska čuda postojnske jame, najdel navedenih v „Reiseerinnerungen str. 63—65“ sicer mnogo letnic, a pravega nam o tem nihče ne pove; vsaj meni to ni znano. Najdba teh neprilicnih podzemskih krasot mora tedaj segati dalječ nazaj v tamne čase starodavnosti. (Knjižica „Postojnska jama dr. E. H. Costa-ta vedoželjnemu bralcu ponudi natančni popis, kaj vse je v njej viditi.) — Pa tudi še mnogo drugih prijetnih spominov klical mi je pogled na Postojino pred moje duševno oko. Več mojih srčnih prijateljev bivalo in delovalo je njega dni v tem mičnem kraju; obiskaje jih od časa do časa preživil sem v njihovi družbi mnogo jako prijetnih in nepozabnih ur. Tudi grobišče postojnsko obiskal je v naglici moj duh; kajti tudi ono krije v svoji hladni zemlji telesne ostanke nekaterih bitij, katere sem v njihovem življenju jako čislal. — Zadnji moj spomin veljal je še lepi dvestolpni postojnski farni cerkvi. Ko sem bil zadnjikrat v njej, dodelano je bilo ravno presno slikanje njenih znotranjih prostorov. Stavba je jako lepe oblike, in kjer mislijo na zidanje kake nove cerkve, svetoval bi jim, naj si gredo ogledati tudi postojnsko svetišče. (Kaj tacega, namreč ogledovanje že stoječih cerkva, več izda, kot 10 obrisov, ki včasih močno goljufajo. To omenjal sem že tudi pri popisu osilniške cerkve.) Kot zanimivost naj povem tudi to, da je bila postojnska cerkev posebno priljubljena rajni cesarici Mariji Ani, soprogi rajnega milosrčnega in velikodušnega cesarja Ferdinanda I. Na sardinskem kraljevem dvoru rojena potovala je, dokler ste spadali Benečija in Lombardija pod Avstrijo, skoro vsako leto za kaki čas v svojo domovino. Redno je ostala kak dan v Postojini, in vselej se mudila mnogo tudi v ondotni cerkvi. „V vaši cerkvi posebno lahko molim“, izrazila se je enkrat proti tamošnjemu preč. gosp. dekanu. (Nekoliko več o Postojni pove še moj spis v Koledarju družbe sv. Mohora za leto 1875. pod naslovom: „Spomini na Notranje-Kranjsko, stran 197—200.“) (Dalje sledi.)

*) Prilčno naj omenim, če tudi to ne spada v okvir mojega potopisa, da se tudi hrenoviška fara prišteva med največje in najstarejše na Pivki. O Valvazorjevem času imela je 28 podružnic, kar dokazuje, da je moral o starih časih biti verski čut po teh krajih posebno goreč. Kot dve posebnosti te fare ste: podružna cerkev Marije Device pred Jamo. Sloveča je ona zaradi tega, ker jo je blagoslovil tržaški škof Aenca Silvio, ki je postal kasneje papež z imenom Pij-II. — Druga znamenitost njena je predjamski grad (Lueg) Glej sliko in popis v Valvazorjevi IV. knjigi str. 521.